

ŠTÍHLOST V HODNOTOVÉ HIERARCHII ŽEN A MUŽŮ MORAVSKÉHO REGIONU

MUDr. Libuše Stárková, CSc., Markéta Luňáčková

Psychiatrická klinika FN Olomouc, SZF Ostravské Univerzity Ostrava

Cílem anonymní ankety bylo hodnocení vlastního zjevu respondenta (body image) a zjištění jeho názoru na požadované vlastnosti a vzhledové charakteristiky při hledání životního partnera cestou modelového inzerátu. Specifickým cílem bylo hodnocení významu štíhlosti v hodnotové hierarchii. Anketa umožnila srovnat názory zdravé populace s názory dívek, které se léčí pro poruchu příjmu potravy.

Klíčová slova: Body image, hodnota štíhlosti, hledání partnera, anonymní anketa.

SLIMNESS IN THE HIERARCHY OF VALUES AT FEMALES AND MALES IN THE MORAVIAN REGION

The purpose of this anonymous survey is to analyse the self-body image of Czech healthy women, men and eating disordered patients as well as requirements for body image and other qualities of partner. Another aim is to assess the importance of value of slimness in seeking the partner. The anonymous survey has a form of a structured advertisement and can indirectly inform us about the hierarchy of values of our respondents.

Key words: Self body image, value of slimness, seeking the partner, an anonymous survey

Úvod

Z historických kulturních materiálů víme, že boubelatost žen byla v minulých staletích vnímána jako elegantní a erotická. Idealizace ženské štíhlosti je novodobý jev, datující se od dvacátých let 20. století. Uvádí se, že štíhlý ideál je výsledkem úspěšné marketingové politiky módního průmyslu, ze kterého se stal standardem kulturní krásy v bohatých průmyslových společnostech uplynulého století. Módní směr „Twiggy“, který v padesátých letech 20. století reprezentovala modelka o hmotnosti 43,5 kg, se znovu vrátil do módy v 90. letech v podobě tzv. „heroinového stylu“. Předváděl hubené modelky, které měly působit devastovaně. Tyto modely se posléze staly příkladem pro mnohé dívky a mladé ženy. Z historie je přece dobře známo, že ženy byly vždy vedeny k tomu, aby přizpůsobovaly tvar postavy a tělesnou hmotnost ideálům doby (4).

Štíhlost je obvykle spojována se štěstím, úspěchem a společenskou přitažlivostí. Nadáváha je naopak spojována s leností, nedostatkem vůle a ztrátou kontroly. Tyto názory představují další posilovače boje o štíhlost.

Víme, že většina z nás není spokojena se svou postavou, držíme nejrůznější diety, sportujeme. Zmítáme se v neustálém hledání norem, které by nám pomohly dospět ke spokojenosti se sebou. Nejde vždy jen o respekt vůči sociálnímu diktátu v oblasti tělesného vzhledu. Důvodem úsilí o štíhlost může být i ryze primitivní pocit – strach, především strach z obezity a jejích zdravotních důsledků. Strach z obezity může vést až k posedlosti „zdravým životním stylem“, který může dospět až do chorobného stavu.

Z různých důvodů zabudováváme štíhlost do své hodnotové hierarchie. Pro někoho se

může stát hodnotou prioritní. V konfrontaci s kultem štíhlosti se mohou mnohé ženy a dívky zkusit vnímat a považovat se za tlusté. Pro některé nejisté dívky s nízkým sebevědomím to může být spouštěč anorexie nebo bulimie. Přesto, že mají obě formy poruch příjmu potravy řadu jiných psychologických a biologických podmínek, považuje se současný kult štíhlosti za sociokulturní spouštěcí faktor a příčinu zvýšené incidence těchto nemocí. V posledních letech se zdá, že hodnota štíhlosti nabývá na významu i v mužské populaci, přestože historicky byla u mužů vždy oceňována především atletická figura spojená s výkonností (5, 8).

O vlivu kultu štíhlosti na lidskou psychiku hovoří řada prací (1, 6, 9). Existuje však málo těch, které hodnotí, zda je štíhlost zásadní požadovanou hodnotou také při výběru partnera. Zaujala nás v této souvislosti originální studie, která byla provedena Andersenem (2). Autor analyzoval a interpretoval údaje, získané z inzerátů „Seznamky“ jednoho většího amerického města. Data uveřejněná v inzerátech zahrnovala věk, výšku a hmotnost inzerujícího, stejně jako požadavky na základní vzhledové charakteristiky hledaného partnera. Analýza dat prokázala, že si ženy spíše přejí být štíhlé, než ve skutečnosti zřejmě jsou, neboť v popisech vlastního vzhledu uváděly údaje o hmotnosti a výšce, jaké má ve skutečnosti pouze 13% žen všeobecné populace. Jen 7% žen přiznávalo, že jsou „Rubensovského typu“. Na rozdíl od žen, uváděli muži v popisech svého vzhledu štíhlost i tehdy, když se jejich BMI (Body Mass Index) pohyboval v normálním rozmezí. Tento fakt může dokumentovat rozdíl sociokulturních norem pro ženy a muže. Muži se téměř vždy popisovali jako vysocí a sportovního vzhledu, což vyhovuje tomu,

co ženy u mužů obvykle hledají. Zaměřovali se spíše na popis výšky a tvaru těla, než na hmotnost. Většina z nich ovšem hledala štíhlou ženu (87%). Závěry průzkumu potvrdily, že chování lidí opačného pohlaví v době, kdy hledají partnera cestou inzerátu, připomíná zpěv společného duetu. Jedni zpívají tak, jak druzí chtějí slyšet a vzájemně se doplňují.

Cíl práce

Zajímalo nás, jak se vnímá naše populace a zda společenský tlak na štíhlost nezhoršuje tělesné sebepojetí (body image) našich žen a mužů. Jsou schopni se vnímat odpovídajícím způsobem, nebo mají vlivem existujícího kultu štíhlosti deformované hodnocení svého tělesného zjevu? Je štíhlost pouze individuální hodnotou, nebo vstupuje do mezilidských vztahů? Stávají se vzhled a štíhlost dominantními hodnotami i při hledání vážné známosti? Liší se muži a ženy v názorech na požadované vlastnosti a schopnosti hledaného životního partnera? Mají dívky, které se stávají oběťmi štíhlosti, anorektičky a bulimičky, odlišné názory na sebe a životního partnera ve srovnání se zdravými ženami?

Hledání odpovědi na tyto otázky nás přivedlo ke zpracování této studie.

Metodika

Původně jsme chtěli použít podobnou metodu zjišťování dat jako Andersen, tedy analýzu inzerátů „Seznamky“. Zjistili jsme však, že inzeráty uveřejněné v našich novinách, časopisech nebo na internetu, neposkytují tolik informací. Autor obvykle uvede věk a výšku, ale neuvádí hmotnost. Museli jsme zvolit jinou metodu. Rozhodli jsme se pro provedení malého sociologického průzkumu. Měl

charakter ankety, která sondovala názory žen a mužů různého věku na výše zmíněné otázky. Inzerát se nám jako vhodná forma průzkumu líbil, neboť je skutečně „stručným vyjádřením podstatného“ a představuje sondu do názorů a hodnotové orientace inzerujícího.

Zvolili jsme proto modelový inzerát běžného typu (viz modelový inzerát). Navrhované vzhledové či charakterové vlastnosti jsme vybrali z těch, které se často v inzerátech vyskytují. Určitě nejsou výčetem všech možností. Pro účely zpracování, zejména statistického, jsme zúžili možné varianty odpovědí (viz nabízené kategorie), jak v hodnocení vlastního vzhledu, tak ve výběru požadavků na partnera

(viz seznam charakteristik). Naším cílem bylo zanesení štíhlosti do předloženého seznamu hodnot a následné vyhodnocení četnosti této vzhledové charakteristiky v odpovědích.

Respondent byl v anketě požádán o uvedení své výšky a hmotnosti. Současně vyjadřoval názor na věk hledaného partnera.

Oslovili jsme celkem 215 osob moravského regionu, které byly náhodně vybranými respondenty. Jednalo se o studenty Ostravské Univerzity a UP Olomouc a vzorek náhodně oslovených obyvatel regionu, kteří byli ochotni se ankety zúčastnit. Se stejným požadavkem jsme se obrátili na 51 dívek a mladých žen, které se v té době léčily pro poruchy příjmu

potravy (anorexie, bulimie) v psychiatrických ambulancích a lůžkových zařízeních České republiky (FN Olomouc, PA Olomouc, FN Brno, DPK Praha-Motol). Účast v anketě byla anonymní a zcela dobrovolná.

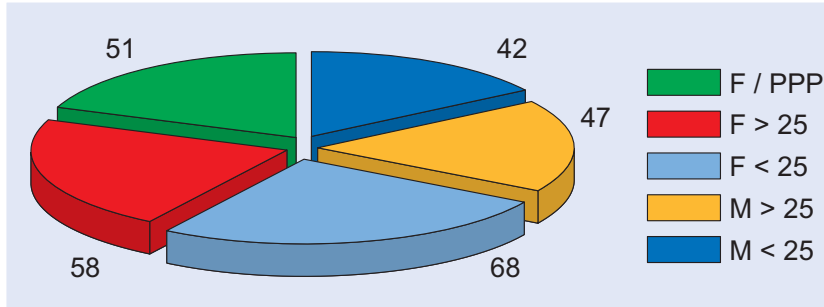
V první části jsme se zabývali tím, zda mají respondenti schopnost adekvátního odhadu vlastního tělesného vzhledu. Měli vyjádřit odhad velikosti těla (tělesné sebepojetí-body image). Přiřazovali své figuře označení z některých nabídnutých možností (kategorie „velmi štíhlá“, „štíhlá“, „plnoštíhlá“ a „silnější“).

Následně jsme propočítali BMI z údajů výšky a hmotnosti. K tomu abychom zjistili, zda odhad je nebo není odpovídající, jsme použili srovnání s populačními normami. Ty byly pro naši populaci vypracovány během poslední spartakiády a jsou publikovány (3). Umožnily nám zjistit, kolik procent populační normy představuje BMI respondenta a zda odpovídá tomu, jak dotyčný vzhled svého těla sám hodnotí.

Ve druhé části jsme provedli rozbor vzhledových charakteristik, vlastností a schopností, které autor inzerátu u životního partnera hledá. Inzerující přitom určoval pořadí vzhledových nebo charakterových hodnot dle vlastní preference.

Výsledky jsme statisticky zpracovali (chi kvadrát, Anova).

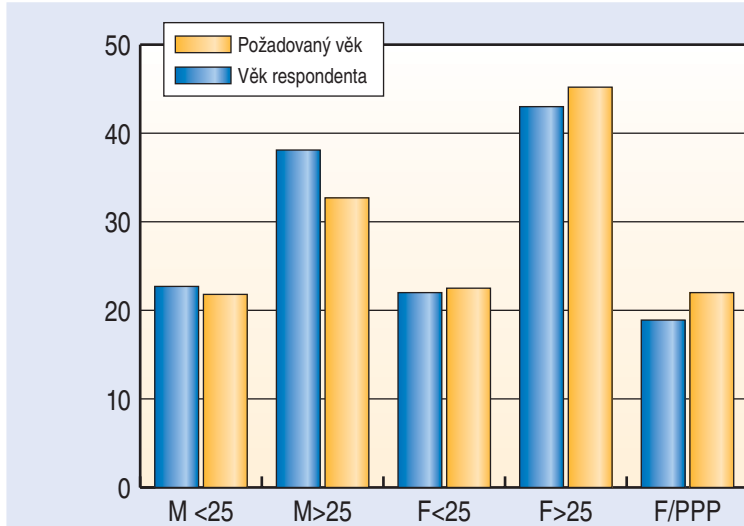
Graf 1. Rozložení souboru

Tabulka 1.

soubor	M<25	M>25	F<25	F>25	F/PPP
věk – mean	22,7	38,1	22	43	18,4
SD	1,7	11,1	1,9	12,8	3,4
BMI-mean	23,3	26,5	21,1	23,9	18,7
SD	1,9	3,2	2,8	3,9	3,3

Graf 2. Věk respondenta a požadovaný věk partnera

Tabulka 2. % normy

Body image	M < 25	M > 25	F < 25	F > 25	F/PPP
Velmi štíhlá	88,5	0	81,8	86,7	72,1
Štíhlá	95,2	96,7	91,9	89,3	84,7
Plnoštíhlá	105,3	106,7	108,7	105,5	101,6
Silnější	107,6	114,9	112	115,8	113,5

Výsledky

1. Ankety se zúčastnilo celkem 266 respondentů. Rozdělili jsme je do 5 souborů: na muže a ženy do 25 let, muže a ženy starší 25 let a skupinu dívek, léčených pro poruchu příjmu potravy (graf 1). V souboru všech respondentů do 25 let převažovali svobodní, v souborech starších převažovali ženatí a vdané.

2. V tabulce 1 je uveden průměrný věk respondentů v souborech a průměrný BMI.

3. Graf 2 uvádí průměrný požadovaný věk partnera v jednotlivých souborech.

4. Tabulka 2 uvádí, jaký byl vlastní odhad těla (body image) ve srovnání s reálným tělem (vyjádřeno v % populační normy).

Vztah mezi body image a % populační normy byl signifikantně významný ($p < 0,05$) ve všech souborech, s výjimkou dívek do 25 let, které se označily jako plnoštíhlé a silnější.

5. Požadavky na partnera ve všech souborech uvádí tabulka 3.

Muži považují vzhled partnerky za důležitější než její schopnosti (2. místo v pořadí), zatímco ženy považují vzhled za partnera za méně významný (3. místo v pořadí hodnot).

Štíhlost požaduje u partnerky jen 19% mladších mužů a 30% mužů starších 25 let. Jen 6% mladších žen a 14% starších by hledalo štíhlého partnera. Také 14% dívek s poruchou příjmu potravy by požadovalo štíhlou figuru u partnera. Zdravé ženy překvapivě ne-

Tabulka 3. Požadované charakteristiky partnera

Pořadí	M <25	M >25	F <25	F >25	F/PPP
1. místo	veselá	tolerantní	zodpovědný	zodpovědný	tolerantní
2. místo	hezká	hezká	umí řešit problémy	umí řešit problémy	umí řešit problémy
3. místo	umí zabavit	umí hospodařit	hezký	elegantní	hezký

Schéma 1.

Svobodná, 24 let, štíhlé postavy, hledá za účelem vážného seznámení partnera ve věku 28 let, který je zodpovědný, sportovní a bude umět vychovávat děti.

Uveďte svou: výšku: váhu:

Vyberte vždy jen!! I jednu!! možnost z předložených charakteristik vzhledu, vlastností, schopností. Z kategorií 5 až 7 vyberte charakteristiky dle důležitosti, nikoli v pořadí za sebou.

Jsem [1], [2], [3], hledám za účelem vážného seznámení partnera(ku) ve věku [4], který je [5–7]

Doplňte prosím tyto údaje v kategoriích:

a) Zhodnoťte sebe:

[1] • svobodná (ý) • vdaná (ženatý) • rozvedená (ý) • vdova (vdovec)	[2] • věk (vlastní)	[3] • velmi štíhlá (ý) • štíhlá (ý) • plnoštíhlá (ý) • silnější
--	------------------------	---

b) Uveďte požadovaný přibližný věk partnera: [4]

c) Charakteristiky partnera: [5–7]

Vlastnosti: • veselý (á) • romantický (á) • zodpovědný (á) • tolerantní • rozvázný (á)	Vzhled: • atletická postava • hezký (á) • štíhlý (á) • elegantní • moderní	Schopnosti: • umí vychovávat děti • umí hospodařit • umí zabavit • umí vařit • umí řešit problémy
---	---	--

touží po atletickém vzhledu muže (jen 9 a 12% v obou souborech zdravých žen), zatímco 28% nemocných dívek tento požadavek vyjádřilo.

Diskuze

Z naší ankety vyplynulo, že zdravé ženy a muži odhadují svůj vzhled celkem adekvátně. Pokud považují svoji figuru za „silnější“, je jejich tělesná velikost (vyjádřená v BMI), obvykle nad 110% populační normy. Zdá se však, že ženy v souladu se sociálním tlakem na vzhled snižují svoje kritéria pro štíhlost. Jejich odhadovaná štíhlost (kategorie štíhlá a velmi štíhlá) je vyjádřena v rozmezí pouhých 80–90% populační normy. Představa štíhlosti je, jak jsme předpokládali, vystupňovaná u nemocných dívek. Rozdíl v odhadu body image u zdravých a nemocných dívek je z tabulky patrný. Dívky s poruchou příjmu potravy se například považují za plnoštíhlé, ačkoli dosahují jen 101% populační normy.

Samozřejmě bychom mohli polemizovat s názorem, zda je vůbec možné srovnávat současnou populaci s tou, pro kterou byly vytvořeny uvedené populační normy. Jedná se o normy, které byly získány v době poslední spartakiády v roce 1985. Novější normy ovšem nebyly pro dospělou populaci vypracovány, proto bylo nutné je pro vyhodnocení použít.

Použití modelového inzerátu nám umožnilo získat věrohodnější údaje. V souladu s výsledky Andersenovy studie však předpokládáme, že v inzerátech „in vivo“ bývají osobní data respondentů upravena v zájmu souznění výše zmíněného duetu.

Velmi důležitým zjištěním bylo, že štíhlost není prioritní hodnotou při výběru partnera.

Ve srovnání s ženami přikládají muži vzhledu partnerky větší význam, nicméně upřednostňují jiné kvality. Mladší muži chtějí, aby byla partnerka hezká, štíhlost není prioritou. Nelze ovšem vyloučit, že termín „hezká“, zahrnuje štíhlost ve svém obsahu. Mladší muži si přejí, aby byla jejich partnerka především veselá a aby jim s ní bylo dobře. Starší muži požadují, aby byla především tolerantní, hezká, a aby byla dobrá hospodyňka. Měla by být mladší o jeden rok až pět let.

Tendenci k upřednostňování štíhlosti u partnerky projevovali spíše starší respondenti. (30% starších mužů oproti 13% mladších). Vzhledem k malému vzorku respondentů si nedovolujeme závěry příliš generalizovat. Nabízí se jedno spekulativní vysvětlení: čím víc s rostoucím věkem sami štíhlost ztrácejí (viz tabulka 2), tím víc po ní touží. Zda jde o fenomen, který souvisí s mediálně zdůrazňovaným ideálem štíhlosti, eventuálně zda souvisí se

strachem z obezity nebo jde o přirozený jev, ponecháváme na úvaze.

Ženy se ve svých názorech celkem shodovaly. Partner by měl být především zodpovědný. Očekávají, že by jim měl pomáhat řešit různé problémy, které život přináší. V muži hledají oporu. Názory dívek s poruchou příjmu potravy se nelišily. Ženy nepovažují vzhled muže za významný. Partner by mohl být hezký nebo elegantní, ale podstatné to není. Nemusí být ani štíhlý, dokonce ani atletického vzhledu. Ženy upřednostňovaly při hledání partnera muže staršího v průměru o 3 roky. Nemocné dívky požadovaly častěji atletickou postavu muže, která reprezentuje z historického pohledu ideální mužskou figuru, což může odpovídat jejich vlastní touze po dokonalosti nebo alespoň potřebě „splynout“ s ní.

Závěr

Jak vyplynulo z naší ankety, štíhlost není to hlavní, co muži u partnerky hledají. Chtějí, aby jejich partnerka byla především veselá a tolerantní. Naším pacientkám, které máme v psychiatrické péči pro poruchy příjmu potravy, bychom měli zdůraznit, že právě tyto vlastnosti v souvislosti s anorexií a bulimií často ztrácejí. Je známo, že až v 65% případů provází anorexii deprese, jejíž součástí bývá často úzkost, podrážděnost, nespokojenost a sociální izolace (7). Není tomu jinak ani u bulimických pacientek – jejich depresivní stavy jsou často důvodem k vyhledání odborné péče.

Jsme klamáni reklamou. Ta zdůrazňuje, že jediné dokonalá figura, to znamená extrémní štíhlost, nám zajistí dokonalé zdraví a subjektivní spokojenost. Předkládané modely štíhlých či anorektických dívek ovlivňují naše úsilí o štíhlost a sociokulturní normy se pod vlivem těchto trendů mění. Naštěstí, jak se zdá, zůstávají při výběru životního partnera důležitějšími a významnějšími hodnotami vlastnosti charakterové, nikoli vzhledové.

Na druhé straně se nelze divit, že muži ženskou krásu obdivují. Vždyť ze stejného důvodu se jim ženy chtějí líbit. Vzhledové charakteristiky hrají zejména ve fázi seznamování důležitou roli. Jde o klasické vzájemné „vábení“, které je vlastní celé živočišné říši. Z naší studie však vyplývá, že „hezká“ neznamená jednoznačně „štíhlá“, jak se ženy domnívají, ale ve spojení s dalšími charakteristikami představuje spíše temperament, osobitost a smysl pro humor.

Literatura

1. Agliata D, Tantleff-Dunn S. Media effects on males mood and body image. *Int J Eat Disord*, vol.34, 2003, Jul, no. 1: 43.
2. Andersen AE. Eating Disorders in males: Sociocultural norms, clinical course, bio-medical factors, and outcome. In: Ferrari,E., Brambilla,F., Solerte, S.B.: Primary and secondary eating disorders: a psychoneuroendocrine and metabolic approach. Pavia: Pergamon Press, 1992. P.95-101.
3. Bláha P. et al. Antropometrie československé populace od 6 do 55 let. *Československá spartakiáda 1985.*, díl II, č.2. Praha,1987. 244 s.
4. Grogan S. Body image. *Psychologie nespokojenosti s vlastním tělem*. Praha:Grada, 2000. P.184.
5. Krch FD. Vztah mezi tělesnou spokojeností a kvalitou života českých adolescentů. *Psychiatrie*, vol.4, 2000, p. 231-235.
6. Pinhas L, Toner BB, Ali A, Garfinkel PE, Stuckless N. The effects of the ideal of female beauty on mood and body satisfaction. *Int J Eat Disord*, vol.25, 1999 Mar, no. 2, p.223-6.
7. Sadock JB, Sadock VA. Kaplan and Sadock 's Synopsis of psychiatry. Behavioral Sciences/ Clinical psychiatry. 9th edition. Philadelphia: .Lippincott Williams and Wilkins, 2003. P.1460.
8. Stárková L. Mentální bulimie u mužů. *Psychiatrie pro praxi (Solen)*, vol.5, 2002, p.202-205.
9. Stice E, Maxfield J, Wells T. Adverse effects of social pressure to be thin on young women: an experimental investigation of the effects of „fat talk“. *Int J Eat Disord*, vol. 34, 2003 Jul, no. 1,p. 108-117.